

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

REDUCȚIUNEA LIBERALITĂȚILOR EXCESIVE (PARTEA I)¹

Ioana NICOLAE

Universitatea Transilvania din Brașov

Facultatea de Drept

Abstract

The first part of the study dedicated to reduction of excessive liberalities has proposed to present the regulation and notion of reduction of excessive liberalities, so that in the end to identify the categories of persons who can request the reduction of excessive liberalities, each category with it's particularities.

Keywords: *reduction of excessive liberalities, reserved heirs, creditors of the reserved heirs.*

1. Sediul materiei și noțiunea reducăunii liberalităăților excesive

Reglementarea reducăunii liberalităăților excesive se regăsește în cuprinsul art. 1092-1098 C. civ. Reducaunea liberalităăților excesive este sancăiunea civilă care se aplică după deschiderea moștenirii și care privește donaăiile și legatele făcute de defunct, ce aduc atingere rezervei succesorale a moștenitorilor rezervatari, având drept efect reducerea acestora în limita cotităății disponibile, de care s-ar fi putut dispune în mod neînărădit prin liberalităăți.

Potrivit art. 1092 C. civ., „după deschiderea moștenirii, liberalităățile care încălcă rezerva succesorală sunt supuse reducăunii, la cerere”. Așadar, ca urmare a reducăunii, liberalităățile devin ineficace, în măsura în care acestea aduc atingere rezervei succesorale. Reducaunea este o sancăiune civilă aplicabilă liberalităăților

¹ Prezenta parte reprezintă o dezvoltare și adăugire la materialul publicat anterior în lucrarea intitulată *Devoluăiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

excesive, lipsindu-le de eficacitate în măsura necesară întregirii rezervei, dar fără a atrage nulitatea lor².

Deși atât nulitatea, cât și reducțiunea au natura juridică a unei sancțiuni civile, totuși ele se deosebesc din mai multe considerente. Astfel, nulitatea donației sau a legatului vizează nerespectarea unor condiții de validitate anterioare sau concomitente încheierii actului, pe când în cazul reducțiunii cauzele sunt ulterioare încheierii actului, act valabil din punctul de vedere al condițiilor impuse actului juridic civil concret, dar care aduce atingere rezervei succesoriale, prin încălcarea limitelor impuse de lege în privința liberalităților. De asemenea, reducțiunea se diferențiază și de caducitate, aceasta din urmă vizând imposibilitatea executării unui testament valabil datorită unor împrejurări independente de voința testatorului.

Sancțiunea reducțiunii privește atât donațiile, cât și legatele, care aduc atingere rezervei succesoriale. Liberalitățile excesive sunt lipsite de eficacitate (legatele), respectiv desființate (donațiile) în măsura necesară reîntregirii rezervei succesoriale³. În ceea ce privește donațiile, arătăm că sunt supuse reducțiunii atât donațiile propriu-zise, cât și cele deghizate⁴ ori cele prezumate de legiuitor a fi deghizate. Legatele sunt supuse reducțiunii, indiferent că acestea sunt legate universale, cu titlu universal sau legate cu titlu particular. Sunt supuse reducțiunii inclusiv legatele cu titlu particular ce îmbracă forma dispoziției testamentare ce are ca obiect sume de bani, valori sau titluri de valoare depuse la instituții de credit⁵. De asemenea, rezerva poate fi încălcată și prin sarcinile impuse, care reprezintă la rândul lor liberalități (stipulație pentru altul) și astfel afectează rezerva succesorală.

Așa cum arată art. 1092 C. civ., problema reducțiunii se ridică întotdeauna doar ulterior deschiderii moștenirii, întrucât numai raportat la acest moment se poate aprecia asupra depășirii limitei cotității disponibile prin liberalitățile făcute. Până la deschiderea moștenirii, potențialii succesibili rezervatari nu au niciun drept asupra succesiunii, drepturile acestora născându-se doar în momentul deschiderii acesteia. Reducțiunea privește atât liberalitățile făcute unor terți sau unor moștenitori nerezervatari, cât și liberalitățile făcute moștenitorilor rezervatari ai defunctului, întrucât limitele dreptului de a dispune prin liberalități trebuie respectate indiferent cine este persoana beneficiară a acestora, normele privind rezerva succesorală având caracter imperativ.

² Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2003, p. 340.

³ G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 6-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2021, p. 699.

⁴ Trib. Jud. Suceava, dec. civ. nr. 187/1970, cu Notă de V. Pătulea, în R.R.D. nr. 7/1971, pp. 109-112.

⁵ Gh. Brenciu, V. Panțurescu, *Reductibilitatea legatelor al căror obiect este constituit de depunerile pe librete CEC asupra căror defunctul titular a prevăzut o clauză testamentară*, în R.R.D. nr. 1/1984, pp. 16-17.

2. Persoanele care pot invoca reducăiunea liberalităăilor excesive

Potrivit art. 1093 C. civ., „reducăiunea liberalităăilor excesive poate fi cerută numai de către moștenitorii rezervatari, de succesorii lor, precum și de către creditorii chirografari ai moștenitorilor rezervatari”. Astfel, se impune a preciza că reducăiunea liberalităăilor excesive nu operează automat, prin simpla acceptare a moștenirii, ci reducăiunea trebuie să fie cerută în mod expres de persoanele îndreptăăite, fie în faăa notarului public, fie în faăa instanăei de judecată⁶.

Raăiunea pentru care legiuitorul a recunoscut legitimitatea doar a acestor categorii de persoane rezidă în aceea că reducăiunea este un mijloc juridic prin care se apară rezerva succesorală a moștenitorilor rezervatari care vin efectiv la moștenire. De aceea, enumerarea făcută de legiuitor în art. 1093 C. civ. în privinăa persoanelor care pot solicita reducăiunea este una limitativă, nicio altă persoană în afara celor expres menăionate neputând solicita reducăiunea liberalităăilor excesive. Astfel, nu va putea fi solicitată reducăiunea de către colateralii privilegiaăi ai defunctului, de ascendenăii ordinari ori de către colateralii ordinari ai acestuia.

În ceea ce privește categoria de persoane ce pot invoca reducăiunea, respectiv moștenitorii rezervatari și succesorii lor, arăătăm următoarele:

- este vorba despre moștenitorii rezervatari care vin efectiv la moștenirea defunctului;

- dreptul de a cere reducăiunea este un drept care se naște direct în persoana moștenitorilor rezervatari, el nu se transmite pe calea moștenirii de la defunct;

- dreptul de a invoca reducăiunea este un drept individual, dar aceasta nu semnifică că mai mulăi moștenitori rezervatari nu pot solicita reducăiunea împreună, adică în mod colectiv. Nu se confundă modalitatea de exercitare a acestui drept, respectiv individual sau colectiv, cu caracterul dreptului, care este întotdeauna individual;

- dacă un moștenitor rezervatar renunăă la reducăiune, cu scopul de a respecta voinăa dispunătorului, fără însă a renunăă la moștenire, efectul este acela că reducăiunea va avea în vedere doar întregirea rezervei celor care au solicitat reducăiunea. Astfel, potrivit art. 1094 alin. (3) C. civ., „în cazul pluralităăii de moștenitori rezervatari, reducăiunea operează numai în limita cotei de rezervă convenite celui care a cerut-o și profită numai acestuia”. Renunăarea la reducăiune făcută înainte de deschiderea moștenirii reprezintă un pact asupra unei moșteniri nedeschise, acest lucru fiind interzis expres de legiuitor. În schimb, renunăarea la reducăiune se poate face în mod valabil după deschiderea succesiunii, nefiind necesar ca aceasta să îmbrace o anumită formă. Spre exemplu, se poate renunăă la reducăiune în mod expres, dar și tacit (prin neintroducerea acăiunii în reducăiune în termenul de prescripăie impus de lege). În situaăia în care se renunăă expres și în mod valabil la reducăiune, asupra acestei manifestări de voinăă nu se mai poate reveni. Pe de altă

⁶ J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 235.

parte, dacă renunțarea la reducere are drept scop fraudarea drepturilor creditorilor moștenitorului, aceștia pot promova acțiunea revocatorie în temeiul art. 1562 C. civ.;

- dacă înainte de a solicita reducere intervine decesul moștenitorului rezervatar, dreptul acestuia se transmite la moștenitorii săi, având caracter patrimonial. Astfel, este de precizat că succesorii moștenitorilor rezervatari pot cere reducere (cu excepția dobânditorilor cu titlu particular)⁷. Succesorul rezervatarului decedat nu va exercita acțiunea în reducere în nume propriu ci în numele moștenitorului rezervatar decedat care nu a solicitat anterior decedului reducere⁸. În ipoteza în care există un singur moștenitor al acestuia, el va avea opțiunea între a invoca reducere sau a renunța la acest drept. Dacă există însă mai mulți moștenitori, ei vor putea opta unitar ori în sensul reducerii, ori în sensul invers, al neinvocării reducerii. Dacă însă există mai mulți moștenitori, iar opțiunile lor sunt diferite, în sensul că unii optează pentru reducere, iar alții nu, având în vedere că ne aflăm în prezența unui drept individual, soluția este aceea că renunțarea unora dintre moștenitori nu aduce atingere dreptului celorlalți care l-au exercitat⁹.

În ceea ce îi privește pe creditorii chirografari¹⁰ ai moștenitorilor rezervatari, precizăm următoarele:

- în primul rând, textul art. 1093 C. civ. face referire expresă numai la creditorii chirografari ai moștenitorilor rezervatari, ceea ce înseamnă că aceștia pot invoca reducere pe calea acțiunii oblice (art. 1560-1561 C. civ.), în limita sumelor datorate lor. Așa fiind, succesorii universali¹¹ și cei cu titlu universal¹² ai moștenitorilor rezervatari vor putea solicita reducere liberalităților excesive. Astfel, în măsura în care moștenitorul rezervatar nu exercită mijloacele juridice pentru reducerea liberalităților, acestea vor putea fi exercitate de creditorii moștenitorilor rezervatari pe calea acțiunii oblice (se referă la ipoteza în care moștenitorul rezervatar a acceptat succesiunea dar nu a exercitat acțiunea în reducere), iar în ipoteza în care moștenitorul rezervatar a renunțat la succesiune, creditorul moștenitorului rezervatar va formula în primul rând acțiunea pauliană pentru revocarea actului de renunțare, continuând cu o acțiune în reducere liberalităților excesive¹³;

⁷ G. Boroș, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, *op. cit.*, p. 699.

⁸ J. Kocis, P. Vasilescu, *op. cit.*, p. 234.

⁹ Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2003, pp. 341-342.

¹⁰ Creditorii chirografari sunt acei creditori care nu au o garanție reală care să le asigure realizarea creanței pe care o au împotriva debitorului (ipotecă, gaj, privilegiu), ci doar un drept de gaj general asupra bunurilor prezente și viitoare ale debitorului lor, aceste bunuri servind drept garanție comună a creditorilor. A se vedea G. Boroș, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 227.

¹¹ Succesorul universal este acea persoană care dobândește un patrimoniu, adică o universalitate. A se vedea G. Boroș, C.A. Angheliescu, *op. cit.*, p. 224.

¹² Succesorul cu titlu universal este acea persoană care dobândește o fracțiune dintr-un patrimoniu. *Ibidem*.

¹³ J. Kocis, P. Vasilescu, *op. cit.*, pp. 234-235.

- în al doilea rând, astfel cum am precizat anterior, dobânditorul cu titlu particular de la un moștenitor rezervatar are calitatea de terț în această materie, astfel încât nu poate exercita dreptul rezervatarului la reducere;

- în al treilea rând, nici creditorii defunctului nu pot invoca reducerea dacă aceasta vizează o donație, întrucât bunul donat a ieșit din patrimoniul defunctului și nu mai formează obiectul gajului lor general, dacă nu au formulat acțiune având ca obiect revocarea donațiilor (acțiune pauliană);

- în al patrulea rând, creditorii defunctului nu pot solicita reducerea legatelor, însă ei justifică interesul de a solicita achitarea datoriilor înainte executării legatelor, urmând ca acestea din urmă să fie plătite numai din activul net și în limitele cotității disponibile a moștenirii, în ipoteza în care s-a invocat reducerea de către moștenitorii rezervatari.

În final, vom menționa faptul că donatarii sau legatarii nu pot solicita reducerea liberalităților de care au beneficiat. Este de menționat faptul că reducerea se exercită împotriva acestora (donatarii sau legatarii), de către moștenitorii rezervatari. Dacă există mai mulți donatari și/sau legatari împotriva cărora s-a solicitat reducerea, ei se vor putea apăra invocând respectarea regulilor instituite în materia reducerii liberalităților excesive.

3. Concluzii

Prima parte a studiului dedicat reducerii liberalităților excesive a prezentat sediul materiei, noțiunea reducerii liberalităților excesive, iar, în final, a identificat categoriile de persoane care pot invoca reducerea liberalităților excesive, cu particularitățile care intervin.

Bibliografie:

- G. Boroi, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 6-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2021;

- G. Boroi, C.A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, Ed. Hamangiu, București, 2012;

- Gh. Brenciu, V. Panțurescu, *Reductibilitatea legatelor al căror obiect este constituit de depunerile pe librete CEC asupra cărora defunctul titular a prevăzut o clauză testamentară*, în R.R.D. nr. 1/1984;

- Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2003;

- J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016;

- I. Nicolae, *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.